

**ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 17 ΙΟΥΝΙΟΥ 2020 – ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

**ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΔΙΑΔΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ**

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.α

1. Λάθος «ή δὲ τοῦ φρονῆσαι παντὸς μᾶλλον θειοτέρου τινὸς τυγχάνει».

2. Λάθος «κὺπό δέ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε και ὠφέλιμον καί ἄχρηστον αὐ καὶ βλαβερὸν γίγνεται».

3. Σωστό «ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν και τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη» ἢ «Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιαγωγῆς, τίνα τρόπον ὡς ῥᾶστά τε και ἀνυσιμώτατα μεταστραφήσεται».

β. 1. Αναφέρεται στη λέξη **ἐπαγγελλόμενοι**. **2.** Αναφέρεται στη λέξη **ὄργανον**.

B1. Σύμφωνα με το απόσπασμα ο Σωκράτης ορίζει την παιδεία ως την τέχνη που θα βοηθήσει την ψυχή στη μεταστροφή της από τον κόσμο των αισθητών όντων στον νοητό κόσμο των Ιδεών, ώστε να καταφέρει να θεαθεί τις ιδέες και την Ιδέα του Αγαθού («Τούτου τοίνυν, ἦν δ' ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη... τοῦτο διαμηχανήσασθαι»). Η λέξη «περιαγωγή» έχει φιλοσοφική βαρύτητα, διότι δείχνει πως η γνώση και η παιδεία, καθώς στρέφεται στον κόσμο, οφείλει να έχει πάντα καθολικό χαρακτήρα και να μην εξαντλείται σε προσέγγιση από μία επιμέρους οπτική γωνία. Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και η χρήση του δεοντολογικού ρηματικού επιθέτου *περιακτέον*, το οποίο όμως δεν προτρέπει απλώς σε μια ευρύτερη θέαση, αλλά αποβλέπει σε μια μεταστροφή της ψυχής από τον κόσμο των αισθήσεων προς τον κόσμο των Ιδεών. Πρόκειται, όπως και στην περίπτωση της παιδείας, για μια στροφή όλης της ύπαρξης προς τον «ἥλιο», προς το αγαθό – μια επώδυνη πορεία. Για να επεξηγήσει τη θέση του, χρησιμοποιεί μια παρομοίωση: όπως ένα μάτι («ὄμμα») στρέφεται μαζί με όλο το σώμα από το σκοτεινό μέρος προς το φωτισμένο, αν δεν είναι δυνατό να δει το φως διαφορετικά, έτσι και αυτό το ὄργανο μαζί με όλη την ψυχή χρειάζεται να μεταστραφεί από τον μεταβαλλόμενο κόσμο της εμπειρίας («ἐκ τοῦ γιγνομένου») προς την αντίθετη κατεύθυνση: να ανυψωθεί προς το αληθινά υπαρκτό («τὸ ὄν») και να φτάσει ως την πιο κατάφωτη βαθμίδα του όντος («τὸ φανότατον»), μέχρι να αντέξει να ατενίσει («θεωμένη») το πολύ δυνατό φως του

(«οἷον εἰ ὄμμα μὴ δυνατὸν ἦν ἄλλως ἢ σὺν ὄλῳ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ σκοτώδους, οὕτω σὺν ὄλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιεκτέον εἶναι»).

Ο Σωκράτης διευκρινίζει πως το φανότατον τοῦ ὄντος είναι η ιδέα του Αγαθού. Άρα, ο Σωκράτης ταυτίζει το αληθινά υπαρκτό με το αγαθό και ακριβέστερα με την ιδέα του Αγαθού. Λίγο παρακάτω (521d) ο Πλάτων θα ονομάσει την άνοδο της ψυχής προς το ὄντως ὄν, «μεταστροφή/ επιστροφή της ψυχής από μια νυχτερινή μέρα στην αληθινή μέρα» –και αυτή είναι η «αληθινή φιλοσοφία». Θα κατανοήσουμε καλύτερα αυτήν την ουσιαστικοποιημένη μετοχή του *εἰμί*, το ὄν αν σκεφτούμε ότι αποδίδει την υπαρκτική σημασία του ρήματος. Το ὄν είναι το υπαρκτό. Η αναζήτηση του αληθινά υπαρκτού αποτέλεσε εξ αρχής για τη φιλοσοφία μέγα ερώτημα, το λεγόμενο οντολογικό ερώτημα: *τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν* (Αριστοτέλης, *Μετὰ τὰ φυσικά* 1028b2-4). Αυτό που υπάρχει πραγματικά είναι μόνο οι Ιδέες, ὄχι τα αισθητά. Η ψυχή δηλαδή αρχικά στρέφεται προς τις Ιδέες και τελικά πρέπει να κατορθώσει να θεαθεί την Ιδέα του Αγαθού. Στην αλληγορία του σπηλαίου την Ιδέα του Αγαθού συμβολίζει ο ήλιος, ο οποίος με το δυνατό φως του αρχικά προκαλεί πόνο στα μάτια των δεσμωτῶν που τόλμησαν αμέσως να στραφούν προς αυτόν, μόλις βγήκαν από το σπήλαιο, επειδή τα μάτια τους ακόμα δεν είχαν συνηθίσει το φως. Η λέξη *φανός* σημαίνει φωτεινός, λαμπρός. Η λέξη *σκοτώδης*, που ακολουθεί, είναι αντίθετη. Η συνηθισμένη στον Πλάτωνα αντίθεση ανάμεσα στο φως και το σκοτάδι λειτουργεί συμβολικά για την αντίθεση παιδείας – απαιδευσίας (έλλειψη παιδείας).

B2. Ο Σωκράτης συνεχίζει τη διήγηση της αλληγορίας του σπηλαίου, επιχειρώντας να ορίσει την έννοια της παιδείας. Ξεκινά τη διατύπωσή του αρνητικά, προσδιορίζοντας αρχικά τι δεν είναι παιδεία. Έτσι, καλεί τους συνομιλητές του («ἡμᾶς») να παραδεχτούν πως αν είναι αληθινά («εἰ ταυτ' ἄληθῆ») όλα ὅσα έχει προαναφέρει, τότε πρέπει να παραδεχτούν και πως η παιδεία δεν είναι τέτοια ὅπως την ορίζουν ὅσοι την ἔχουν για ἐπάγγελμά τους («τινὲς ἐπαγγελλόμενοι»). Αυτοὶ ισχυρίζονται πως στην ψυχή δεν υπάρχει γνώση και πως αυτή ο ἄνθρωπος την αποκτά μέσα από τη διαδικασία της μάθησης. Την πεποίθηση αυτή των σοφιστῶν την αναδεικνύει ο Σωκράτης μέσω της χρήσης μιας αναλογίας ανάμεσα στο μάτι και την ψυχή αφενός, την ὄραση και την παιδεία αφετέρου. Άρα, οἱ ἴδιοι οἱ σοφιστῆς ισχυρίζονται πως με τη διδασκαλία τους εμφυτεύουν («ἐντιθέναι») τη γνώση στην ψυχή των μαθητῶν, σαν να βάζουν την ικανότητα της ὄρασης στα μάτια ενός τυφλοῦ, ὥστε να μπορεί να βλέπει με αυτά («οἷον τυφλοῖς ὀφθαλμοῖς ὄψιν ἐντιθέντες»). Το γεγονός η παιδεία δεν ενυπάρχει μέσα στην ψυχή των ἀνθρώπων ἀλλὰ είναι οἱ σοφιστῆς που την εμφυτεύουν στις ψυχές των μαθητῶν τους αναδεικνύεται μέσα από την επανάληψη της πρόθεσης *ἐν* στους ρηματικούς τύπους που χρησιμοποιούνται: *οὐκ ἐνούσης, ἐντιθέναι, ἐντιθέντες*. Ο Σωκράτης με τη διαδοχική χρήση ὀρων που αρχίζουν με την πρόθεση *ἐν* καταδεικνύει την αντίθεση ανάμεσα στο γεγονός ὅτι χωρίς να υπάρχει η παιδεία μέσα στους μαθητῆς οἱ σοφιστῆς ισχυρίζονται ὅτι την εμφυτεύουν.

Στο σημείο αυτό ο Σωκράτης κάνει ἕναν δριμύ υπαινιγμό ἐναντίον των σοφιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχαν ὡς ἐπάγγελμά τους τη μόρφωση, ἐναντι ἀδρῆς ἀμοιβῆς. Για παράδειγμα, ο Πρωταγόρας στον ομώνυμο πλατωνικό διάλογο παρουσιάζεται να

απαντά στον Σωκράτη ότι μπορεί να διδάξει έναν νέο να αποκτήσει την ικανότητα να σκέφτεται και να αποφασίζει σωστά («εὐβουλία») για κάθε θέμα που έχει σχέση τόσο με τον ιδιωτικό βίο όσο και με τον δημόσιο. Άλλο ανάλογο παράδειγμα ήταν οι ρητοροδιδάσκαλοι. Γενικότερα, στις ελληνικές πόλεις οι γονείς, ανάλογα με τις οικονομικές δυνατότητές τους, έστελναν τους γιους τους σε δασκάλους επί πληρωμή. Έτσι, για να καλυφθούν οι νέες εκπαιδευτικές ανάγκες που δημιουργήσαν οι μεγάλες κοινωνικοπολιτικές αλλαγές στις ελληνικές πόλεις μετά τους Περσικούς Πολέμους, αναπτύχθηκε -πλάι στους παραδοσιακούς δασκάλους της γραφής και της ανάγνωσης- και μια επαγγελματική ομάδα διανοουμένων (σοφιστές) που δίδασκαν επί πληρωμή νομικά, ρητορική, πολιτική θεωρία. Αυτοί «οι περιοδεύοντες δάσκαλοι προσφέρουν και πουλούν τη θεωρητική τους μόρφωση, διδάσκουν τους πολίτες να μιλούν, να σκέπτονται, να κρίνουν». «Δεν ήταν απλώς φιλόσοφοι αλλά και δάσκαλοι με μαθητές όχι μόνον εκείνων που επιθυμούσαν να ασχοληθούν ειδικά με τη φιλοσοφία. Οι σοφιστές παρουσιάζονταν ως ικανοί να διδάξουν όλα όσα μπορούσαν να είναι αναγκαία σε κάποιον που ήθελε να γίνει ολοκληρωμένος πολίτης, συνεπώς μαθητές τους ήταν όσοι ήθελαν να λάβουν μια καλή εκπαίδευση και να ξεχωρίσουν τόσο στα πολιτικά πράγματα της πόλης τους όσο και στις ιδιωτικές τους υποθέσεις. Οι σοφιστές δε δίδασκαν μόνο φιλοσοφία, αλλά και ρητορική, πολιτική θεωρία, νομικά, μαθηματικά και άλλες επιστήμες. Και οι νεωτεριστικές απόψεις τους δεν αφορούσαν μόνον τα καθαρά φιλοσοφικά ζητήματα, αλλά επεκτείνονταν και στον τρόπο με τον οποίο προσέγγιζαν οποιαδήποτε επιστήμη και οποιοδήποτε ζήτημα».

B3. 1-α, 2-γ, 3-β, 4-β, 5-γ

B4.α. φανόν- φάσμα, άνασχέσθαι- ανακωχή, περιακτέον- άξονας, τετραμμένω- ανατροπή, έντιθέντες- παρακαταθήκη, άπόλλυσι- άπώλεια.

B4.β. Η γη της επαγγελίας είναι η χώρα που ο Θεός όρισε ως τόπο εγκατάστασης των Εβραίων.

Περισσότεροι από 30 τεχνολογικοί πολιτισμοί νοημόνων εξωγήινων μπορεί να υπάρχουν σύμφωνα με επιστημονική μελέτη που δημοσιεύτηκε σε έγκριτο περιοδικό αστροφυσικής.

B5. Σύμφωνα με το κείμενο του Παπανούτσου η παιδεία συμβάλλει στην ατομική πρόοδο του ανθρώπου («**Η παιδεία είναι ένα από τα πιο σπουδαία μέσα για την ατομική και συνολική προκοπή**»). Η παιδεία στοχεύει στο να υπηρετήσει τη ζωή του ανθρώπου και να τη βελτιώσει («**Σκοπός της να υπηρετήσει και να κάμει καλύτερη τη ζωή του ανθρώπου**»). Αντίστοιχα, ο Πλάτωνας στο κείμενο αναφοράς από την «Πολιτεία» τονίζει ότι η παιδεία, όταν στρέφεται προς τη θέαση του νοητού κόσμου των Ιδεών και της Ιδέας του Αγαθού, μπορεί να λειτουργεί με τρόπο που να αποβαίνει χρήσιμη και ωφέλιμη («**ὐπὸ δὲ τῆς περιαγωγῆς χρήσιμόν τε καὶ ὠφέλιμον**»). Παράλληλα, ο Παπανούτσος τονίζει ότι ο άνθρωπος προσπαθώντας να εκπαιδευτεί απαλλάσσεται σταδιακά από τις δεσμεύσεις της ύλης και κατακτά την πνευματική ελευθερία («**Με προσπάθεια και δοκιμασία λυτρώνεται με τον καιρό**

το άτομο από το βάρος της ύλης και υψώνεται σκαλί το σκαλί προς τον ελεύθερο άνθρωπο»). Έναν παρόμοιο σκοπό της παιδείας αναφέρει και ο Σωκράτης. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνει ότι σκοπός της παιδείας είναι το άτομο να μεταστραφεί από την περιοχή του πνευματικού σκότους προς το φως του κόσμου των ιδεών και να απομακρυνθεί με όλη του την ψυχή από την περιοχή του γίνεσθαι έως ότου καταφέρει να θεαθεί πλήρως την υπέρτατη ιδέα του αγαθού (**«σὺν ὅλῳ τῷ σώματι στρέφειν πρὸς τὸ φανὸν ἐκ τοῦ σκοτώδους, οὕτω σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιακτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὄν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ' εἶναι φαμεν ἀγαθόν»**). Έτσι μέσα από την προσπάθεια της παιδείας το άτομο προσεγγίζει τον κόσμο των ιδεών και βελτιώνεται ως άνθρωπος. Σ' αυτό το σημείο παρατηρείται ταύτιση με την άποψη του Παπανούτσου ότι η καλλιέργεια των στοιχείων που εμπεριέχει ο άνθρωπος συμβάλλει στον ηθικό εξευγενισμό του (**«Όσο περισσότερο δουλεύει ο καθένας τα στοιχεία του αυτά, τόσο πιο πολύ υψώνεται στο ιδανικό εγώ του»**).